

М. П. Політило,
к. е. н., НУ "Львівська політехніка"
П. А. Гориславець,
к. е. н., НУ "Львівська політехніка"
В. М. Крочук,
ст. викладач, НУ "Львівська політехніка"

СУТНІСТЬ ТА ОБ'ЄКТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ — СУБ'ЄКТІВ КООПЕРУВАННЯ

Розкрито сутність "інноваційного розвитку" машинобудівних підприємств, уточнено об'єкти інноваційного розвитку, подано групи суб'єктів кооперування, з якими, як правило, взаємодіють машинобудівні підприємства, реалізуючи інновації, наведено принципи формування кооперативних відносин у системі підприємств.

The essence of "innovation development" machine-building enterprises, specified objects of innovation development, presented a group of subjects of cooperation, which tend to interact with machine building companies, realizing innovation, given the principles of forming cooperative relations in the enterprise.

Ключові слова: інноваційний розвиток підприємств, об'єкти інноваційного розвитку, суб'єкти кооперування, кооперативні відносини, машинобудівні підприємства.

Key words: innovative development companies, objects of innovative development, cooperation entities, cooperative relations, machine-building enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах ринкових перетворень, загострення конкуренції та активізування підприємництва інноваційний розвиток є однією з умов реалізації цілей підприємств. Забезпечення інноваційного розвитку неможливе без формування кооперативних відносин між суб'єктами підприємництва. Сьогодні теоретико-методологічні основи кооперування у сфері інноваційного розвитку практично відсутні. З огляду на це, проблематичним є формування і реалізація раціональних управлінських рішень у цьому напрямі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Огляд і аналіз наукових праць за проблемою [1—8] показали, що більшість науковців приділяють увагу споживчому кооперуванню, кооперуванню у сфері виробництва, а також спеціалізації виробництва, проте поза увагою залишають особливості кооперування у сфері інноваційного розвитку машинобудівних підприємств.

ЦІЛІ СТАТТІ

Метою дослідження є розкриття сутності інноваційного розвитку машинобудівних підприємств, уточнення об'єктів інноваційного розвитку підприємств, подання групи суб'єктів кооперування, з якими, як правило, взаємодіють машинобудівні підприємства, реалізуючи інновації, наведення принципів формування кооперативних відносин у системі інноваційного розвитку підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На практиці машинобудівні підприємства, що є суб'єктами кооперування, розвивають свою інноваційну діяльність на засадах системного-процесійного підходу. Тобто у результаті взаємодії суб'єктів кооперування формується певна система інноваційного розвитку, яка охоплює усі стадії інноваційного процесу — від висунення інноваційної ідеї до удосконалення і модифікації інноваційної продукції під час комерціалізації інновацій.

У результаті взаємодії суб'єктів кооперування сформована система інноваційного розвитку, що є однією з підсистем управління, виконує функцію формування інноваційного потенціалу і його практичне застосування на засадах активізування креативних пошуків працівників, впровадження сучасних технологій, розробки нетрадиційних шляхів розв'язання виробничо-господарських проблем, покращання властивостей існуючої і створення нової продукції.

Складовими елементами системи інноваційного розвитку, як і будь-якої іншої системи управління, є: цілі, суб'єкти і об'єкти, технології і методи, управлінські рішення, інформація та комунікації. Взаємодіючи, складові елементи системи інноваційного розвитку репрезентують собою процес інноваційного розвитку. Розкриття його сутності необхідно здійснити через призму складових елементів системи інноваційного розвитку. Так, елементами цієї системи, який чітко відрізняє її від інших систем, є об'єкти інноваційного розвитку (рис. 1).

Вивчення матеріалів досліджених кооперативних формувань (УкрДНТЦ "Енергосталь", АТ "Машинобудівне виробниче об'єднання "Оріон", Дніпропетровське виробниче об'єднання "Дніпромашина", ВАТ "Виробниче об'єднання "Новокраматорський машинобудівний завод", Красилівське виробниче об'єднання "Пищемаш", Холдингова компанія ВАТ "АвтоКрАЗ", Державна акціонерна холдингова компанія "Артем", ВАТ "Морський індустріальний комплекс", ВАТ "Науково-виробниче об'єднання "Етал", ВАТ "Іскра", ВАТ "Машинобудівний завод "Елем", ВАТ "Полтавський машинобудівний завод", ВАТ "Рівнеліфт", ЗАТ "Крейсервіс Україна", ЗАТ "Завод "Універсал", ВАТ "Роменський завод "Тракторозапчастина", ВАТ "Макіївський завод "Лазер", ВАТ "Вуглеприлад", ВАТ "Агрегат" тощо) показало, що усі без винятку інновації, які впроваджуються на цих підприємствах, стосуються одного із виділених об'єктів інноваційного розвитку, а саме — систем управління підприємством, технологій виробництва і управління, ресурсів або готової продукції. Л. Топоровська зазначає, що незалежно від того, якого саме об'єкта стосуються інновації, у більшості випадків вони спрямовуються на зниження виробничих та інших витрат, підвищення якості готової продукції або створення нових продуктів [9].

З цього приводу інші дослідники, зокрема Д. Зінкевич, Н. Тувакова, Ю. Малиновський, Ю. Кулик, Л. Мельник, стверджують, що більшість об'єктів інноваційного розвитку взаємопов'язані. Так, на практиці створення інноваційного продукту на основі використання традиційних технологій є великою рідкістю. Часто неможливим є використати традиційну технологію виробництва і в умовах заміни раніше використовуваних сировини і матеріалів на нові, які мають інші властивості й параметри якості. До взаємопов'язаних належать також такі об'єкти інноваційного розвитку, як системи управління підприємств і технології

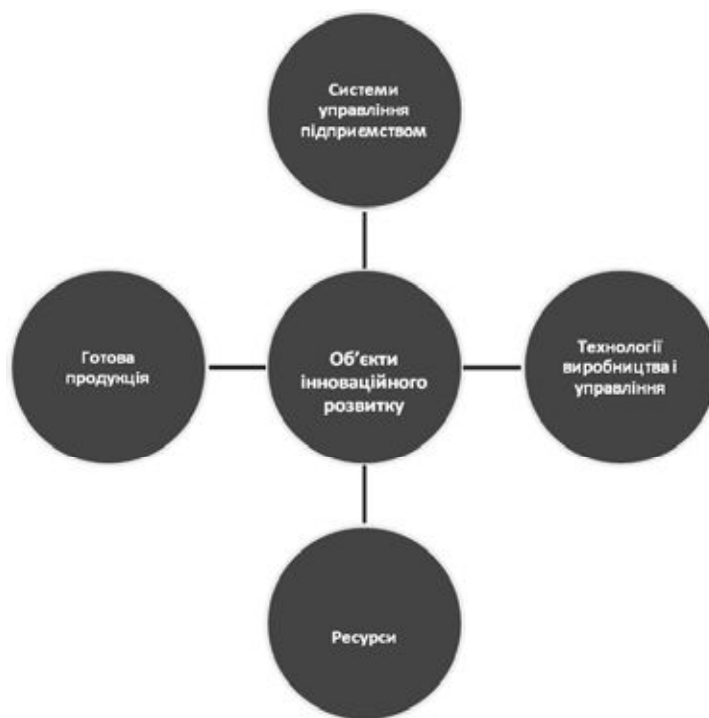

Рис. 1. Об'єкти інноваційного розвитку.

виробництва та управління. Взаємозв'язки між цими об'єктами набувають найбільшої прозорості тоді, коли інновації спрямовані на зниження витрат і використання резервів підвищення прибутковості вкладення коштів у інноваційну діяльність [4; 6; 8; 9; 10; 11; 12].

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що у вітчизняній і світовій практиці інноваційний розвиток промислових, зокрема машинобудівних підприємств, є результатом їх співпраці із іншими організаціями. В силу того, що інноваційна діяльність є інтелектуаломісткою, високозатратною і ризиковою жодне підприємство нездатне досягти високих результатів інноваційного розвитку виключно за рахунок власних ресурсів. З огляду на це, співпраця (кооперування) машинобудівних підприємств з іншими організаціями є однією з основних умов інноваційного розвитку будь-якого об'єкта.

На рис. 2 наведено групи суб'єктів кооперування, з якими, як правило, взаємодіють машинобудівні підприємства, реалізуючи інновації.

Побудова кооперативних відносин у системі інноваційного розвитку підприємства вимагають також дотримання певних принципів, зокрема принципу узгодженості цілей і способів їхньої реалізації, раціоналізації ресурсного забезпечення інноваційного розвитку, забезпечення приросту інноваційного потенціалу, підвищення рівня трансферних можливостей суб'єктів кооперування, покращання їхньої інвестиційної привабливості, фінансової стійкості, зростання рівня якості машинобудівної продукції, патентної чистоти інновацій.

Аналізування матеріалів досліджених кооперативних формувань (ВАТ "Виробниче об'єднання "Ново-

¹ Інноваційний розвиток — це результат практичного використання інноваційного потенціалу, ознаками якого є розроблення і впровадження інноваційних ідей, які спрямовані на отримання економічних, соціальних, технологічних та інших ефектів.

Рис. 2. Групи суб'єктів кооперування

краматорський машинобудівний завод", Кривий Рігський машинобудівний завод", Кривий Рігський завод "Піщемаш", Холдингова компанія ВАТ "АвтоКрАЗ", ВАТ "Луцький підшипниковий завод", ЗАТ "Крейсервіс Україна", ВАТ "Донецькгірмаш", ЗАТ "Завод "Універсал", ВАТ "Роменський завод "Тракторозапчастина", ВАТ "Азовмаш" тощо) показало, що найпоширенішими предметами кооперування є: створення замкнутого виробничого циклу від видобутку сировини до збуту готової продукції кінцевому споживачу; створення нових технологій і зразків інноваційної продукції; інженерний і технологічний супровід впровадження нової технології і виробництва наукомісткої продукції; формування оптимальних логістичних систем і сертифікованих центрів сервісного і гарантійного обслуговування споживачів готової продукції; поширення інформації про пропозиції, які створює машинобудівне підприємство, і його попит на конкретні види ресурсів і технології; співучасть у фінансуванні інноваційних проектів; забезпечення зростання ринкової вартості підприємства за рахунок централізованого управління їх корпоративними цінними паперами тощо.

В. Лобач і М. Корнецька стверджують, що спеціалізацію і кооперування виробництва в машинобудуванні необхідно орієнтувати саме на замкнуті цикли виробництва у середині країни. У перспективі це дозволить зайняти більш вагоме місце машинобудування як у структурі промисловості, так і у формуванні експорту України. Активізація кооперування машинобудівних підприємств у сфері інвестиційної діяльності сприятиме удосконаленню галузевої структури машинобудування, розширенню асортименту його продукції за рахунок підвищення питомої ваги галузей, що виробляють товари народного споживання. З позиції авторів, кооперування дозволить прискорити процеси модернізації машинобудівних заводів, їх технічне переоснащення з використанням сучасних технологій [13].

Значний досвід у кооперуванні як способі підвищення рівня інноваційного розвитку належить транснаціональним компаніям (ТНК). ТНК високих результатів кооперування у сфері інноваційного розвитку значною мірою досягають за допомогою диференціації предметів кооперування. Тобто практична реалізація екліктичної парадигми міжнародного кооперування сприяє зниженню витрат виробництва, розширенню ринків сировини і ринків збуту готової інноваційної продукції, зменшенню витрат коштів і часу на акумулюванні інвестиційних ресурсів, зниженню ризиковості інвестування, прискоренню термінів окупності інноваційних проектів тощо [14; 15; 16; 17; 18].

ТНК використовують спеціалізацію і кооперування у виробництві інноваційних продуктів і технологій як важливу форму, що забезпечує підвищення прибутковості виробництва в глобальному масштабі. Це здійснювалося, зокрема, шляхом розмежування виробничих програм між закордонними дочірніми компаніями, підвищення їхньої конкурентоздатності в результаті впровадження на їхніх підприємствах передових науково-технічних досягнень, отриманих в материнській компанії [19].

Кооперативна діяльність ТНК в сфері інноваційної діяльності, зокрема як одного з основних суб'єктів комерціалізації інновацій і ключового контрагента венчурних організацій, вимагає звернути увагу на те, що в сучасних умовах, кооперування самостійних господарюючих суб'єктів із ТНК на ринках інноваційних продуктів і технологій, за невеликим винятком, практично нереальне. Щоправда фахівці Інституту економічного прогнозування НАН України стверджують, що після розвалу СРСР виробничо-науковий потенціал ТНК майже непоширився на ринки України, Росії та інших колишніх союзних республік. Це, з одного боку, вказує на периферійність ринків цих країн, а з іншого — дає змогу вітчизняній промисловості відновити втрачені позиції принаймні на внутрішніх ринках.

Виконати це завдання можна, об'єднавши виробничий, фінансовий та науковий потенціал у пріоритетних для національної економіки України напрямках, зокрема йдеться про налагодження імпортозамінювального виробництва орієнтованого на масового споживача в середині країни, а також на розвиток підприємств, що здатні виробляти високо-

технологічну продукцію, попит на яку є на світових ринках.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, сутність інноваційного розвитку машинобудівних підприємств — суб'єктів кооперування — полягає у використанні інноваційного потенціалу підприємства, головними ознаками якого є розроблення і впровадження інноваційних ідей, які спрямовані на отримання економічних, соціальних, технологічних та інших видів ефектів і є результатом практичного застосування інноваційного потенціалу підприємства.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інноваційний розвиток підприємства на усіх етапах реалізації інноваційних процесів вимагає фінансового, виробничого та інших видів кооперування. Для забезпечення раціональності кооперування під час інноваційного розвитку підприємств необхідно чітко ідентифікувати інтереси суб'єктів кооперування і узгоджувати способи їхнього досягнення. Принципи формування кооперативних відносин у системі інноваційного розвитку підприємств є загальними вихідними положеннями, дотримання яких суб'єктами кооперування забезпечить їм своєчасність і повноту отримання очікуваних значень показників економічного розвитку. Їх застосування на усіх етапах інноваційного процесу дозволить суб'єктам кооперування раціонально використовувати інноваційний потенціал і уникнути конфліктів щодо реалізації індивідуальних бізнесових інтересів.

Подальші дослідження доцільно проводити у напрямі побудови технологій досягнення беззбитковості участі суб'єктів кооперування у реалізації інноваційних процесів.

Література:

1. Зінкевич Д.К. Сутність креативного менеджменту і результативність креативних рішень у сфері інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств / С.В. Князь, Ю.О. Андріанов, Д.К. Зінкевич // Формування ринкової економіки в Україні: Зб. наук. праць Львів, нац. ун-ту імені Івана Франка. — Львів, 2009. — Вип. № 19. — С. 290—299.
2. Князь С.В. Проблеми оцінювання і формування інвестиційного потенціалу машинобудівних підприємств: [монографія] / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Ю.В. Андріанов. — Львів: Вид-во ДП "Видавничий дім "Укрпол", 2008. — 326 с.
3. Князь С.В. Трансферний потенціал інноваційного розвитку машинобудівних підприємств: [монографія] / С.В. Князь. — Львів: Вид-во Нац. ун-ту "Львівська політехніка", 2010. — 332 с.
4. Кузьмін О.Є. Інноваційні програми машинобудівних підприємств: креативні рішення і моделі їх трансферного забезпечення: [монографія] / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Л.Й. Гнилянська, Д.К. Зінкевич. — Львів: Вид-во "СПОЛОМ", 2010. — 345 с.
5. Кулик Ю.Р. Креативні рішення щодо обрання пріоритетних напрямків розвитку бізнес-систем / С.В. Князь, Ю.Р. Кулик, Д.К. Зінкевич // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". — Львів, 2009. — № 640: Ме-

неджмент та підприємництво в Україні: Етапи становлення і проблеми розвитку. — С. 298—304.

6. Малиновський Ю.В. Стратегія інноваційної діяльності машинобудівних підприємств: особливості формування, реалізації та оцінювання: [монографія] / О.Є. Кузьмін С.В. Князь, Н.О. Шпак, Ю.В. Малиновський. — Львів: Вид-во ДП "Видавничий дім "Укрпол", 2009. — 198с.

7. Мельник Л.І. Активізування інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств: [монографія] / О.Є. Кузьмін С.В. Князь, О.Й. Вівчар, Л.І. Мельник; за наук. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є. Кузьміна. — Стрий: ТзОВ "Укрпол", 2005. — 250 с.

8. Тувакова Н.В. Інвестиційна та інноваційна діяльність: [монографія] / О.Є. Кузьмін С.В. Князь, Н.В. Тувакова, А.Я. Кузнєцова. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є. Кузьміна. — Львів: ЛБІНБУ, 2003. — 233 с.

9. Князь С.В. Інноваційний менеджмент: статико-динамічна візуалізація / Князь С.В., Георгіаді Н.Г., Топоровська Л.Й., Зінкевич Д.К. — Львів: Видавництво Національного Університету "Львівська політехніка", 2009. — 144 с.

10. Кузьмін О.Є. Активізування інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств: [монографія] / О.Є. Кузьмін С.В. Князь, О.Й. Вівчар, Л.І. Мельник. За наук. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є. Кузьміна. — Стрий: ТзОВ "Укрпол", 2005. — 250 с.

11. Кулик Ю.Р. Формування бізнес-систем електротехнічних підприємств на засадах функціонально-факторного аналізу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Ю.Р. Кулик. — Львів, 2009. — 24 с.

12. Тувакова Н.В. Організація та економічна оцінка інноваційної діяльності підприємств: дис. ... канд. екон. наук.: 08.06.01. / Н.В. Тувакова. — Львів, 2002. — 154 с. — (Національний університет "Львівська політехніка").

13. Лобач В.В., Корнецька М.І. Сучасний стан машинобудування в Україні [Електронний ресурс] / В.В. Лобач, М.І. Корнецька. — Режим доступу: <http://intkonf.org>

14. Гончаров В.В. Кредитна кооперація. Форми економічної самопомогі сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика) / Гончаров В.В. — К.: Глобус, 1998. — 330с.

15. Данилович М.Л. Прийняття стратегічних управлінських рішень на підприємстві: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.02. / М.Л. Данилович. — Львів, 2001. — 18 с.

16. Джонсон Р, Каст Ф., Розенцвейг Д. Системы и руководство. — Изд. 2-е, дополненное / Пер. с англ. Под ред. Ю.В. Гаврилова и Ю.Т. Печатникова. — М.: Советское радио, 1971. — 648 с.

17. Завадський Й.С. Менеджмент: Management. Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу / Завадський Й.С. — К., 1997. — С. 383—397.

18. Корицкий Э.Б. и др. Советская управленческая мысль 20-х годов: Крат. имен. справ. / Корицкий Э.Б. и др. — М.: Экономика, 1990. — С. 100.

19. Шегда А.В. Менеджмент: підручник / Шегда А.В. — Київ: Знання, 2004. — 68 с.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2012 р.